

TÖÖST ON EEMALDATUD
JUURDEPÄÄSUPIIRANGUGA TEAVE
Rektori otsus: /12.05.2021, 7-2/1015-1/

Sisekaitseakadeemia

Sisejulgeoleku instituut

Siim Sibrits

**ELEKTRIŠOKIRELVA KASUTAMISE ÕIGUSLIK
REGULATSIOON EESTIS JA SELLE RAKENDAMINE
PRAKTIKAS**

Magistritöö

Juhendajad: Hannes Haav, MA

Liina Tamm, MA

Tallinn 2021

SISEKAITSEAKADEEMIA MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2021
Töö pealkiri eesti keeles: Elektrišokirelva kasutamise õiguslik regulatsioon Eestis ja selle rakendamine praktikas	
Töö pealkiri võõrkeeles: <i>Legal regulation of the use of conducted electrical weapon in Estonia and its implementation in practice</i>	
<p>Lühikokkuvõte: Magistritöö pealkiri on „Elektrišokirelva kasutamise õiguslik regulatsioon Eestis ja selle rakendamine praktikas“. Magistritöö on kirjutatud eesti keeles ning sellel on eesti- ja ingliskeelne kokkuvõte. Magistritöös on kokku 85 lehekülge, millest põhiosa moodustab 67 lehekülge. Magistritöö kirjutamisel kasutas autor kokku 93 erinevat eesti-, inglise-, soome-, leedukeelset allikat. Magistritöö sisaldab 4 tabelit, 9 joonist ja 3 lisa.</p> <p>Magistritöö keskseks uurimisprobleemiks on küsimus: milline on vahetu sunni kasutamise praktikast ja proportsionaalsuse printsiibist tulenevalt vajadus reguleerida elektrišokirelva kasutamise õiguslikke aluseid Eestis? Magistritöö eesmärk on analüüsida proportsionaalsuse printsiibi tagamise kontekstis vahetu sunni kohaldamise praktikast Eestis kehtivate elektrišokirelva kasutamise õiguslike aluste kontekstis selgitamiseks välja elektrišokirelva kasutamise õiguslike aluste muutmise vajadus.</p> <p>Tegemist on empiirilise uurimisega, kus kvalitatiivse juhtumiuuringu strateegiat kasutades viidi läbi politseinike rinnakaamerates salvestunud 45 vahetu sunni juhtumi video analüüs. Samuti intervjueriti 9 Eesti politseinikust eksperti nende politsei relvastuse (sh elektrišokirelvade) kasutamise kogemuste ja nende õigusliku raamistiku kohta Eestis.</p> <p>Teoreetilist käsitlust ja uuringu tulemustest lähtuvalt tehti ettepanekud Politsei- ja Piirivalveametile, Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledžile ja Siseministeeriumile.</p>	
Lisad:	
Võtmesõnad: vahetu sund, vahetu sunni vahend, elektrišokirelv, proportsionaalsus, õiguslik alus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>use of force, use of force tool, conducted electrical weapon, proportionality, legal bases</i>	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Siim Sibrits	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri:	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Hannes Haav	Allkiri:
Kaasjuhendaja: Liina Tamm	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja: Anne Valk (kt)	Allkiri:

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Elektrišokirelva kasutamise kogemus õiguslikus ja taktikalises perspektiivis	8
1.1. Elektrišokirelv Eesti politsei vahetu sunni vahendina	8
1.1.1. Elektrišokirelva ajalugu ning selle funktsionaalsus.....	9
1.1.2. Elektrišokirelva kasutamise mõju tervisele	11
1.2. Vahetu sunni vahendite kasutamisega kaasnevad vigastused.....	14
1.3. Elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused	19
1.4. Elektrišokirelva kasutamine politseitöös	22
1.4.1. Elektrišokirelva kasutamine Eestis.....	22
1.4.2. Elektrišokirelva kasutamine Soomes.....	24
2. Elektrišokirelva kasutamise uuringu kulg ja tulemused.....	28
2.1. Metoodika ja valim	28
2.2. Vormikaameras salvestunud vahetu sunni rakendamise juhtumite uuringu tulemused	32
2.3. Elektrišokirelva kasutajate, koolitajate ja taktikute intervjuude tulemused	43
2.4. Järeldused ja ettepanekud	56
Kokkuvõte	64
Summary.....	66
Viidatud allikate loetelu.....	67
Tabelite ja jooniste loetelu.....	77
Lisa 1 videoanalüüsis kasutatavate väidete nimekiri.....	79
Lisa 2 Poolstruktureeritud intervjuude sissejuhatus ja küsimused	81
Lisa 3 Intervjuude analüüsis kasutatud koodid ja nende esinemine intervjuudes	83

SISSEJUHATUS

Elektrišokirelvade kasutuselevõtt Politsei- ja Piirivalveametis 2018. a leidis erinevates meediakanalites kajastust (BNS, 2018; Kuus, 2018). Seaduses on elektrišokirelvade mõiste juba aastaid kasutusel (Korraldusseadus, 2011), olles alates 2008. a politsei struktuuris olemas eriuksuses K-komando (Kuul, 2017) ning 2018. a lõpuks oli Eesti politseis Ameerika Ühendriikides *Axon* firmas toodetud *Taser X2* (Taser International Inc, 2013) elektrišokirelvadega varustatud iga patrullpolitseinike ja kiirreageerijate toimkond (Aus, 2018). Toimkonna all mõistetakse mingi ülesande täitmiseks moodustatud isikute rühma (Eesti õigekeelsussõnaraamat, 2018) ning politseilises mõistes moodustavad toimkonna enamasti ühes patrullisõidukis koos töötavad politseiametnikud. Enamjaolt on toimkond kaheliikmeline, varustatud tulirelvadega ning üks liikmetest on lisaks tulirelvale varustatud ka elektrišokirelvaga. Suuresti andis politseiametnike elektrišokirelvadega varustamiseks tõuke Vabaduse väljaku juhtum, kus enne elektrišokirelvade kasutuselevõttu oli tulirelv ainuke vahend, millega politseiametnik sai tõrjuda lühidistantsilt toimunud külmrelvaga rünnakut (Õhtuleht, 2017). Samuti võttis meie naaberriik Soome elektrišokirelvad ühena esimestest Euroopa riikidest kasutusele (Police of Finland, 2017), mistõttu kirjeldatakse Soome elektrišokirelvade kasutamise praktikat ja seadusandlust käesoleva töö teoreetilises osas.

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

Elektrišokirelva mõiste on varasemalt esinenud paaris Eesti uurimistöös, kus seda on mainitud politsei teenistusrelvade nimistus. Elektrišokirelvadest on kirjutanud Riko Roos oma töös „Elektrišokirelv, selle kasutamise eelised ja ohud“ (Roos, 2009) ning Hannes Haav oma töödes

„Elektrišokirelva kasutamise õiguslikud regulatsioonid ja kasutamine politseitöös“ (Haav, 2014) ja „Elektrišokirelvade täienduskoolitus politseiametnikele“ (Haav, 2018). Haava uuringud keskendusid Soome ja Leedu elektrišokirelva kasutamise õiguslike regulatsioonide ja praktika võrdlemisele Eesti õigusliku regulatsiooniga. Haav oli Eesti politsei kõigi toimkondade elektrišokirelvadega varustamise ajal juhtivinstruktor ning juhtis ühtlasi politseiametnikele elektrišokirelva kasutamise õppe läbiviimist.

Käesolevas töös leiab kasutust proportsionaalsuse printsiip, mille järgi tohib politseiametnik valida korrarikkumise kõrvaldamiseks vahendi või meetodi, mis kõige enam vastab ründe ohtlikkusele, tekitades korrarikkujale või kõrvalistele isikutele vähimal võimalikul hulgal kahju ning seda vaid seni, kuni korrarikkumine on lõpetatud või kuni seda pole enam võimalik valitud vahendi kasutamisega lõpetada (Korrakaitseseadus, 2011; Politsei käsiraamat, 2018, lk 109). Seega koosneb proportsionaalsuse printsiip kolmest elemendist- vahend või meetod peab olema **sobiv** eesmärgi saavutamiseks, **vajalik** võrreldes teiste sarnaste meetoditega, mis võivad korrarikkujat või kõrvalisi isikuid rohkem koormata ning **mõõdukas**, olles kasutusel vaid eesmärgi saavutamiseni (Chalmers *et al.*, 2010, p. 362). Proportsionaalsuse printsiibi täitmist on võimalik tagantjärele lisaks politseiametnike ning tunnistajate ütlustele kontrollida politseiametnike vormikaamerasse salvestunud videosalvestisi analüüsid. Vormikaamerad võttis Politsei- ja Piirivalveamet kasutusele 2019. a ning neid kasutavad patrullpolitseinikud ja kiirreageerijad oma igapäevases töös avaliku korra tagamisel ja väljakutsete lahendamisel (Puistaja, 2019). Vormikaameras salvestunud vahetu sunni juhtumeid säilitatakse Politsei- ja Piirivalveameti serverites, neid kasutatakse tõenditena ja selgitava materjalina erinevate sündmuste menetluses ning analüüsimisel.

Vahetu sunni juhtumiteks käesolevas töös käsitletakse politseisündmusi, mille käigus patrullpolitseinikud ning kiirreageerijad kasutasid olukorra lahendamiseks vahetut sundi füüsilise jõu, erivahendi või relva näol (Korrakaitseseadus, 2011). Elektrišokirelvade kasutamise kohta vahetu sunni olukordades eksisteerib statistikat Eesti näitel ning samuti saab lähiajalooost välja tuua elektrišokirelva kasutamise statistikat Soome ja Leedu politseist, kus politseiamet elektrišokirelvi juba pikemalt kasutanud on (Police of Finland, 2017; Roos, 2009). Magistritöö uurimuse läbiviimisel toetutakse patrullpolitseinike ja kiirreageerijate

vormikaamera salvestistele, milles hinnatakse vahetu sunni vahendi proportsionaalset valikut, pidades silmas elektrišokirelva kasutamise võimalikkust.

Igapäevases elus lähtutakse primaarsetest ehk käitumisnormidest, mis määravad kindlaks, mida isik on kohustatud tegema, mis on keelatud teha ja millised on isiku õigused. Politseiametnikud lähtuvad oma töös korrakaitseaduses sätestatud proportsionaalsuse printsiibi kõrval eelkõige sekundaarsetest ehk reaktsiooninormidest, milles on määratud, kuidas ametnik peab käituma siis, kui isik on rikkunud käitumisnormist tulenevat keeldu või kohustust. Reaktsiooninormides on kindlaks määratud karistused ja muud sunnivahendid, samuti nende kohaldamise pädevus ja menetluskord. (Põllumäe, 2008, lk 55) Politsei elektrišokirelvade kasutamise praktikale ning vormikaamerates salvestunud vahetu sunni juhtumite analüüsidele tuginedes on võimalik interpreteerida, kuidas väljendub Eestis kehtiva korrakaitseaduse (2011) üldsätetes kirja pandud proportsionaalsuse printsiip nendes juhtumites ning kas töö teoreetilises osas välja toodud elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused toetavad proportsionaalsuse printsiibi täitmist. Õiguse idee on olla eesmärgipärane (Põllumäe, 2008, lk 13), millest tulenevalt peavad kehtestatud reaktsiooninormid (elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused) oluliselt kaasa aitama eesmärgi (korrariikumise proportsionaalne lõpetamine) saavutamisele.

Eeltoodust lähtuvalt on magistritöö keskseks **uurimisprobleemiks** küsimus: milline on vahetu sunni kasutamise praktikast ja proportsionaalsuse printsiibist tulenevalt vajadus reguleerida elektrišokirelva kasutamise õiguslikke aluseid Eestis?

Magistritöö **eesmärgiks** on analüüsida proportsionaalsuse printsiibi tagamise kontekstis vahetu sunni kohaldamise praktikat Eestis kehtivate elektrišokirelva kasutamise õiguslike aluste kontekstis selgitamiseks välja elektrišokirelva kasutamise õiguslike aluste muutmise vajadus.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised **uurimisküsimused**:

- 1) Milline on elektrišokirelvade funktsionaalsus ja nende mõju tervisele?
- 2) Millised on elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused Eestis, Soomes ja Leedus?
- 3) Kuidas mõjutab proportsionaalsuse printsiibi järgimine elektrišokirelva kasutamist politseitöös?

Eesmärgi saavutamiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks on püstitatud **uurimisülesanded**:

- 1) Kirjeldada elektrišokirelva, selle funktsionaalsust ja mõju tervisele võrreldes teiste Eesti politsei vahetu sunni vahenditega.
- 2) Võrrelda elektrišokirelva kasutamise õiguslikke aluseid Eestis, Soomes ja Leedus ning nende kasutamise statistikat.
- 3) Proportsionaalsuse printsiibile tuginedes analüüsida Eesti politseiametnike vormikaamerates ajavahemikul 2019- 2020. a salvestunud vahetu sunni juhtumeid, pidades silmas elektrišokirelva kasutamise võimalikkust.
- 4) Teooriast ja empiirilisest uuringust lähtuvalt analüüsida elektrišokirelva kasutamise õiguslike aluste optimeerimise vajadust Eesti seadusandluses.

Magistritöös kasutatakse kvalitatiivset uurimisviisi. Juhtumite analüüsimisel ja kirjeldamisel viiakse läbi juhtumiuuring, mille puhul on peamiseks analüüsiühikuks üksikjuhtum ning mille üheks kasutatavaks tõendiks võib pidada dokumente ja arhiivmaterjale (Laherand, 2008, lk 83; Yin, 2009, p. 11). Andmete kogumiseks kasutatakse käesolevas magistritöös lisaks politsei vormikaameras salvestunud vahetu sunni juhtumite analüüsimisele ka intervjuerimist. Instruktorite ning elektrišokirelva kasutajatele lisaks intervjueritakse taktikuid ning politsei turvataktika analüütikuid ja elektrišokirelva koolitajaid. Magistritöö autor on politsei turvataktika instruktor ning Eesti teadlaste eetikakoodeksist lähtuvalt jääb uuringu teostamisel, analüüside tegemisel erapooletuks ning vastutustundlikuks, toetudes seejuures oma teadmistele ja kogemustele (TA ühiskonnasuhete komisjon, 2002, lk 3).

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade elektrišokirelvast, selle ajaloost, funktsionaalsusest ja mõjust tervisele ning võrreldakse neid mõjusid teiste Eesti politseis kasutusel olevate vahetu sunni vahendite poolt tekitatavate mõjudega. Lisaks käsitletakse elektrišokirelva õiguslikke aluseid ning võrreldakse Eestis, Soomes ja Leedus toimunud elektrišokirelva kasutamise juhtumite statistikat. Magistritöö teises peatükis analüüsitakse politseiametnike vormikaamerate vahetu sunni rakendamise juhtumite salvestusi elektrišokirelva kasutamise võimalikkusega, intervjueritakse elektrišokirelva koolitajaid, kasutajaid ning taktikuid. Intervjuude ja vormikaamerate salvestiste analüüside tulemused sünteesitakse ning uuringu tulemustest olenevalt tehakse ettepanekud elektrišokirelva kasutamise õiguslike aluste optimeerimiseks Eestis.

1. ELEKTRIŠOKIRELVA KASUTAMISE KOGEMUS ÕIGUSLIKUS JA TAKTIKALISES PERSPEKTIIVIS

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

1.1. Elektrišokirelv Eesti politsei vahetu sunni vahendina

Järgnevalt vastab magistritöö autor ühele uurimisküsimustest, avades Eesti politsei relvastusse lisandunud elektrišokirelva loomise ajaloo koos funktsionaalsusega ning käsitledes elektrišokirelva kasutamise tekkida võivaid vigastusi.

1.1.1. Elektrišokirelva ajalugu ning selle funktsionaalsus

Elektrišokirelvad võeti kõige esmaselt kasutusele Ameerika Ühendriikides, kus politseinikud kasutasid neid juba alates 1970ndate keskpaigast (Fish & Geddes, 2001, p. 687). Olles mittesurmava relvastuse nimistus, kasutatakse seda mitmes osariigis vahetu sunni vahendina gaasirelvaga samadel alustel (Alpert *et al.*, 2010, p. 243). Kuigi aastakümnete jooksul on elektrišokirelvad täiustunud ning muutunud politseiametniku jaoks kergemini käsitsetavaks, on nende üldine tööpõhimõte ning mõju inimkehale püsinud võrdlemisi muutumatuna, eristades kaht sorti elektrišokirelvi- kokkupuutel ning distantsilt kasutatavad (Laima *et al.*, 2014, p. 74). Ameerika Ühendriikides kasutas 2011. a keskpaigaks elektrišokirelvi üle 15 000 politseiasutuse ning relvi oli selleks ajaks töös kasutatud ca 1,32 miljonil ja treeningutel ca 1,25 miljonil korral (Kroll, 2011, p. 233).

Elektrišokirelvade loojaks peetakse NASA peainseneri John H. „Jack“ Coverit, kes soovis luua mittesurmavat (*non-lethal*) relva, mida saab kasutada mässude mahasurumiseks, lennukikaaperduste olukordade lahendamiseks ja korrarikkujate kinnipidamiseks. Esimene elektrišokirelva eelkäija loodi 1966. a ning see nimetati Cover'i järgi *taseriks*. Sõna TASER on saanud oma nime peainseneri lapsepõlvest tuntud tegelase raamatu „Tom A. Swift and his Electric Rifle“ järgi. (Kroll, 2011, p. 233) Eesti meedias on elektrišokirelvast rääkides korduvalt kasutatud selle akronüümi taser (Kuul, 2017; Lõuna Postimees, 2018).

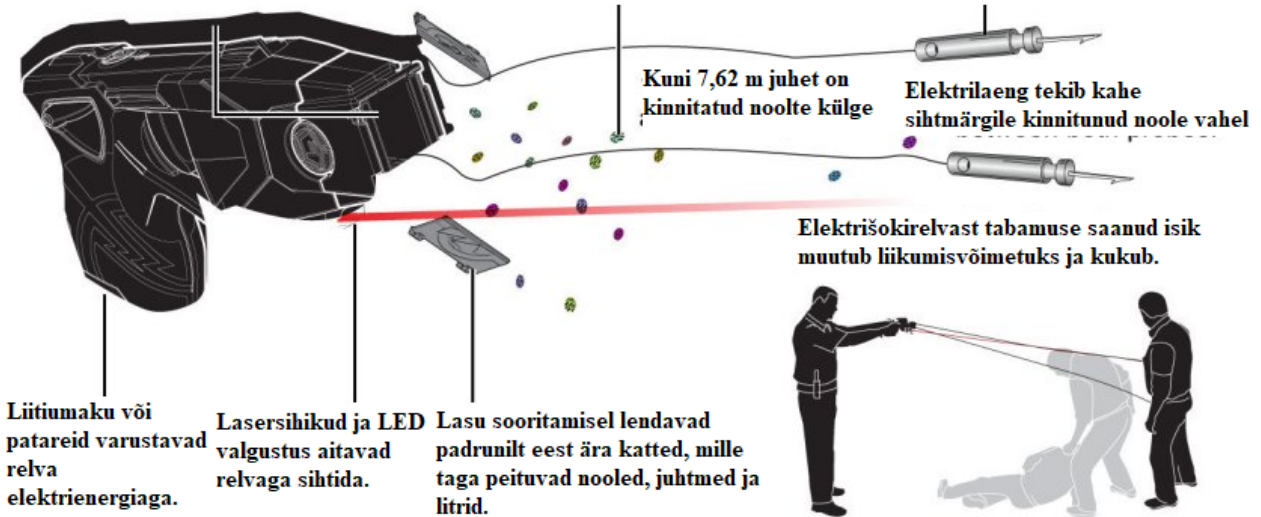
Elektrišokirelva tööpõhimõte erineb teistest politseis kasutusel olevatest vahetu sunni vahenditest, kuna tegemist on ühtaegu nii elektroonilise kui ka mehaanilise vahendiga, mis koosmõjus tagavad elektrišokirelva funktsionaalsuse- mingile asjale mingi konkreetse toimingu läbiviimiseks omistatud võimekuse (Longman, 2021). Elektrišokirelva funktsionaalsuse tagamiseks on selles mitmeid komponente, mis koos töötades tagavad relva efektiivse toimimise. Elektrišokirelva kasutamisel lastakse sellest välja 2 noolt, mis isikuga kokkupuutel tekitavad 5 sekundi pikkuse ja 5-30 kordust/sekundis pulseeriva 50 000 voldise vooluringi (Fish & Geddes, 2001, p. 687; White & Ready, 2007, p. 173). Elektrišokirelvast lämmastiku suruõhugaaside toimel välja lendavad nooled on vastavalt elektrišokirelva mudelile 9-12 mm pikad ning kalakonksulaadsete kidadega (Laima *et al.*, 2014, p. 74). Jooniselt 1 on näha, kuidas tekkinud pulseeriv vooluring põhjustab lihaste korrapäraseid kokkutõmbeid ning muudab isiku,

kelle peal elektrišokirelva kasutatakse, osaliselt või täielikult liikumisvõimetuks (Volokh, 2009, p. 204).

Elektrišokirelva tööpõhimõte

Padrunis on juhtmed, nooled ja suruõhugaas.

Elektrišokirelvast tulistades lendavad sellest välja litrikesed, millele on markeeritud padruni seerianumber; seade salvestab ka kasutamise kuupäeva, kellaaja ning vooluringi kestvuse. Välja lennanud nooled kinnituvad sihtmärgile ning annavad elektrišoki. Relva võib ka kontaktis kasutada, tekitades sellega korrarikkujale kohalikku valu, kuid mitte lihaste paralüüsi.

Joonis 1. Elektrišokirelva tööpõhimõte (Mather, 2016)

Elektrišokirelva poolt tekitatud mõju inimkehale võib tugevalt erineda, sõltudes eelkõige elektrišokirelvast endast, relvast välja lennutatud noolte paiknemisest, noolte vahekaugusest, isiku või looma (kelle peal relva kasutatakse) kehaehitusest ning kantavate riiete paksusest. Mida paksemad või mitmekihilisemad on riided, seda suurema tõenäosusega on tekkiv vooluring katkendlik või puudulik. Mida suuremaks osutub elektrišokirelvast välja lennanud noolte omavaheline kauguspunkt kehaga, seda suurem osa kehalihastest satub voolu alla (Robinson *et al.*, 1990 pp. 285-300 ref Fish & Geddes, 2001, p. 688). Kui noolte vahekaugus on 5 cm ning vooluring kestab 0,5 sekundit, tõrjub see inimest tagasi ning jahmatab teda. 1-2 sekundiline vooluring paneb inimese kukkuma, 3-5 sekundiline vooluring võib isiku muuta uimasemaks ning nõrgemaks järgnevas 5-15 minutiks (*ibid.*).

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

1.1.2. Elektrišokirelva kasutamise mõju tervisele

Ligemale poole sajandi pikkune elektrisokirelva kasutamise ajalugu (vt käesolev töö lk 9) on andnud võimaluse pilku heita selle relva kasutamisega kaasnevatele ohtudele ning võrrelda selle kasutamist teiste politsei relvastuses olevate sunnivahendite (pipragaas, teleskoopnui, tulirelv) kasutamisega. Ameerika Ühendriikides 2009. a avalikustatud 3-aastat väldanud uuringu põhjal sai 1201 isikust, kelle peal elektrišokirelva kasutati, vigastada 0,25% (Lloyd, 2009). Elektrišokirelvade kasutamise tagajärjel tekkivad vigastused on olnud olenemata elektrišokirelva mudelist ühetaolised. Elektrišokirelvast tulev vool häirib isiku koordinatsiooni

või muudab ta liikumisvõimetuks, mistõttu põhjustab eelkõige kukkumine teisejärgulisi vigastusi (marrastused, põrutused) või halvemal juhul, näiteks pead vastu objekti ära lüües, isegi surma (Ordog *et al.*, 1987, p. 75; Kroll, 2011, p. 254). Lisaks võib põhjustada vigastusi noole tabamus silma või veresoonde (Kroll, 2011, pp. 246-249). Olukordades, kus korrarikkuja või keskkond on süttimisohtliku ainega koos (bensiin, etanooli baasil pipragaas vms), säilib süütamise oht (Kroll, 2011, p. 256). Elektrišokirelva nooltest väljuv elektrikaar põhjustab süttimise vaid siis, kui nooled pole sisenenud korrarikkuja kehasse ning tekkiiv vooluring relva ja elektrišokirelva noolte vahel on ebaühtlane- selle tagajärjel võib elektrikaar hüpata ka korrarikkuja keha pinnale või riietesse ning süüdata keskkonnas leviva süttimisohtliku aine. Praktikas on teada 8 juhtumit 3,9 miljoni elektrišokirelva kasutamise juures, mil elektrišokirelvast väljuv vool süütas isiku, kes oli süttimisohtliku ainega määrdunud. (Kroll *et al.*, 2019, pp. 5-6)

Elektrivoolu peetakse üldiselt elavale organismile ohtlikuks, mistõttu on magistritöö autor elektrišokirelva koolitusi läbi viies pidanud korduvalt vastama koolitavate küsimustele, kas elektrišokirelvast tulev elektrivool on ohtlik südamele või südamestimulaatorit kandvale isikule. Maailmapraktikast tulenevalt on elektrišokirelva kasutamisest tingitud ohte südametegevusele ja kehatalitusele uuritud mitmete poolt (Ho, 2009, p. 139; White & Ready, 2008, p. 77; Lakkireddy, 2008, p. 399; Haegeli *et al.*, 2006, p. 340). Laboratoorsed ja elektrišokirelva reaalse kasutamise kohta läbi viidud uuringud pole siiani andnud üheseid tõendeid, et elektrišokirelv võib põhjustada südamelihaste korrapäratuid kokkutõmbeid või olulisi südame rütmihäireid (Ho, 2009, p. 139; White & Ready, 2008, p. 77). Elektrišokirelvast tulev tavavool ei põhjustanud ohtu südamele ka katsealustel sigadel. Elektrišokirelva voolust kõrgem voolutugevus avaldas aga mõju südamevatsakeste tööle ning samuti leiti, et südamelihaste korrapäratud kokkutõmbed tekivad seda tõenäolisemalt, mida lähemal on elektroodid südamele (Lakkireddy, 2008, pp. 407-408).

Südamestimulaatorit kandvate isikute puhul on leitud, et südamestimulaator võib tuvastada elektrišokirelvast tulevat elektrienergiat kui südame korrapäratud kokkutõmbeid ning anda omalt poolt elektrišokki, et süda uuesti rütmi lüüa (Haegeli *et al.*, 2006, p. 340; Kostić, *et al.*, 2019, p. 57). Siiski leiti, et 5 sekundi pikkune elektrišokirelva vool ei avaldanud südamestimulaatori tööle sellist mõju, mille tagajärjel oleks südamestimulaator tuvastanud

südame korrapäratud kokkutõmbed ning omalt poolt südamele elektrilöögi andnud (Haegeli *et al.*, 2006, p. 340).

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

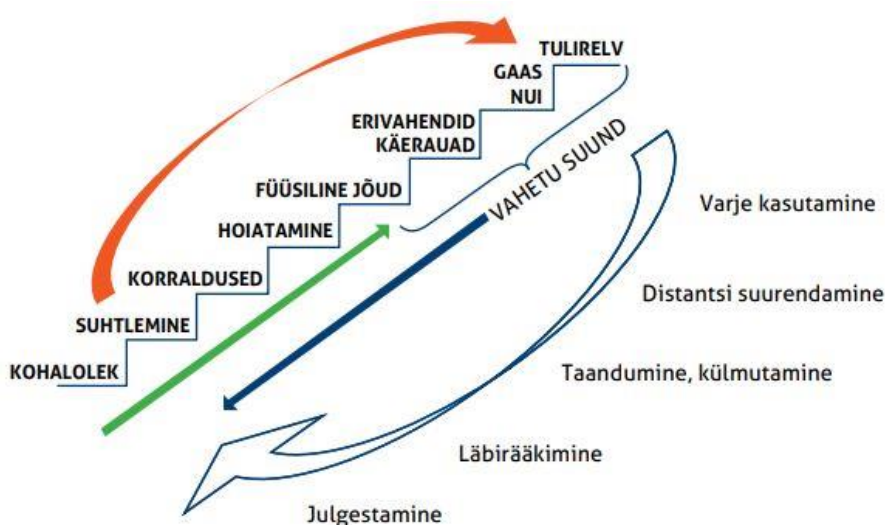
Kuigi elektrišokirelvast tuleva elektrivoolu negatiivset mõju südametegevusele pole otseselt suudetud tõestada, säilib endiselt teiste tervisehädade tekkimise oht. Üheks näiteks võib pidada rabdüomüolüüsi teket- sündroom, mis põhjustab lihaskiudude hävinemise ning nende sattumise vereringesse (Keltz, *et al.*, 2013, p. 303). Taolist sündroomi esineb harva ja kuigi seda on ette tulnud ka pärast elektrišokirelva kasutamist, pole selle teket suudetud otseselt elektrišokirelvast tuleva vooluga siduda (Gleason & Ahmad, 2015, pp. 1-2). Teiseks on isikutel tuvastatud elektrišokirelva voolu kogemise järgse tunni jooksul kognitiivsete võimete langust, kuid jällegi ei ole seos elektrišokirelva voolu ja ajutegevuse vahel kinnitust leidnud (White, *et al.*, 2015, p. 604). Nimetatud tervisehädade harv esinemine elektrišokirelva kasutamise kordadel pole omavaheliste seoste kinnitamiseks või ümber lükkamiseks piisav.

Elektrišokirelva poolt põhjustatud vigastuste kõrval on uuritud ka elektrišokirelva poolt põhjustatud surmasid. Ajavahemikul 2001-2008. a Ameerika Ühendriikides hukkus kinnipidamiste käigus, mil politseiametnikud elektrišokirelva kasutasid, kokku 392 isikut (White *et al.*, 2012, pp. 92-93). Surm ei saabu enamasti elektrišokirelvast väljuva 50,000 voldise elektrivoolu kogemise ajal. Surma põhjused on tihti seotud kukkumise tagajärgedega (pea ära löömine), kuid lisaks on suur osa surmadest tingitud asjaolust, et korrariikkuja oli elektrišokirelva kasutamisele eelnevalt tarvitanud narkootilist ainet (White *et al.*, 2012, p. 90; Kornblum & Reddy, 1991, p. 434; Allen, 1992, p. 956). Narkootiliste ergutite tarvitamise järgselt toimib inimorganism võrreldes tavaolekuga ärevamalt, mistõttu koostoimel

elektrišokirelvast tuleva elektrivoolu kogemisega võib see osutada eluohtlikuks (Strote & Range Hutson, 2006, p. 448).

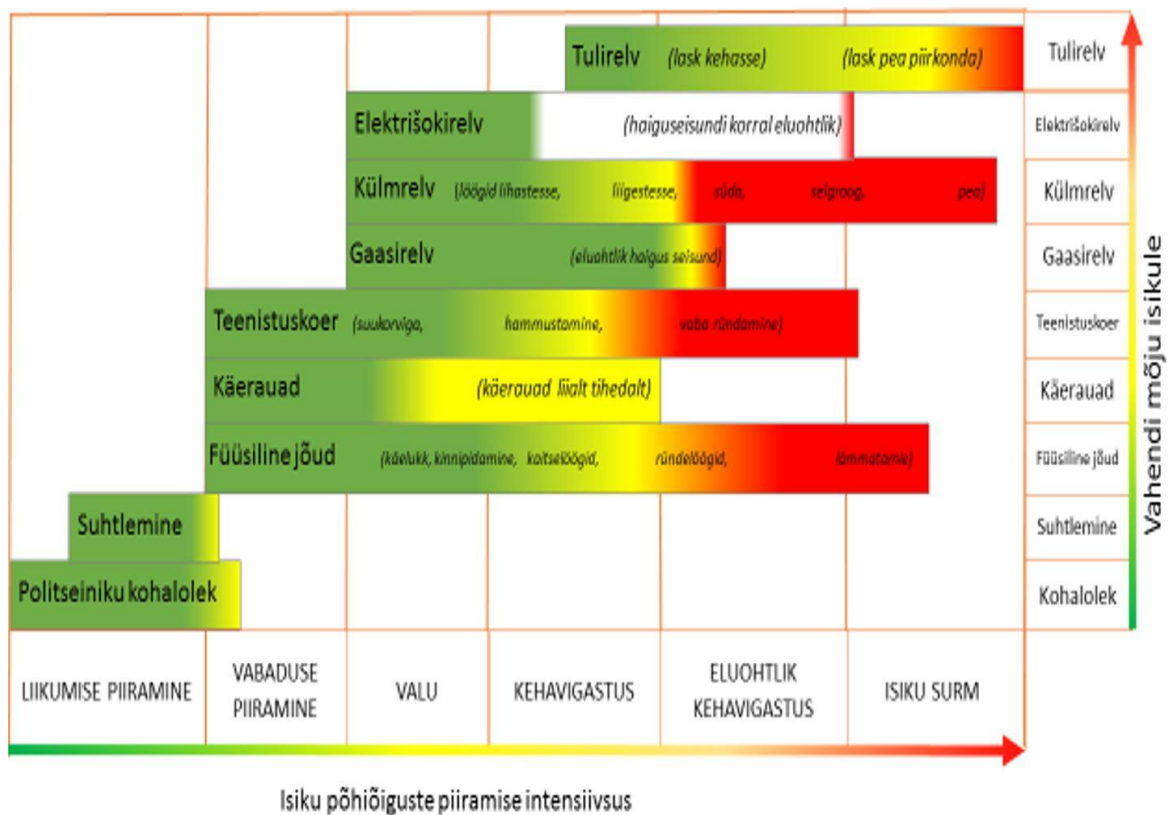
1.2. Vahetu sunni vahendite kasutamisega kaasnevad vigastused

Mõistmaks elektrišokirelva ohtlikkust ning selle kasutamise proportsionaalsust võrreldes teiste politsei relvastuses olevate vahetu sunni vahenditega, on oluline pöörata tähelepanu ka muudele korrakaitseaduses (2011) ning Politsei käsiraamatus (2018, lk 99) sätestatud politsei relvadele, erivahenditele ning nende kasutamisest põhjustatud vigastustele. Vahetu sunni rakendamisel lähtuvad politseiametnikud proportsionaalsusest, mida illustreerib vahetu sunni kohaldamise astmestik (joonis 2), mille kõige madalamale astmele paigutub politseiametniku kohalolek (Kooskora *et al.*, 2018, lk 108). Sellele järgnevad politseiametniku verbalsed hoiatused ja korraldused, füüsilise jõu rakendamine haarete, lukuvõtete ning heidete-löökide näol, vähem ohtlikute jõuvahendite (pipragaas, teleskoopnui ning teenistuskoer) ning surmavate vahendite (teenistusrelv) kasutamine. (Korrakaitseadus, 2011; Adedipe *et al.*, 2013, p. 100; Kooskora *et al.*, 2018, lk 108) Joonisel 2 ei nähtu elektrišokirelva asukoht, kuid arvestades, et käesoleva korrakaitseaduse (2011) ja politsei turvataktika soovistuste järgi (Politsei- ja Piirivalveamet, 2020c, lk 77) on tegemist seaduslikus mõttes tulirelva alternatiiviga, paigutub elektrišokirelv Eesti õigusruumis tulirelvaga viimasele jõu kasutamise astmele.

Joonis 2. Vahetu sunni kohaldamise astmestik (Kooskora *et al.*, 2018, lk 108)

Vastavalt korrarikkuja käitumisele on politseiametnik kohustatud valima vahetu sunni astmestikust kõige tõhusama meetme korrarikkumise lõpetamiseks- jooniselt 2 ja 3 nähtub, et esimeseks vahetu sunni rakendamise meetmeks on füüsilise jõu kasutamine (Kooskora, 2018, lk 108). Enamasti kasutavad politseiametnikud füüsilist jõudu käte ja jalgadega enesekaitsevõtteid sooritades (Adedipe *et al.*, 2013, p. 100) ning need moodustavad üle 2/3 vahetus sunnis kasutatavatest võtetest (Dymond, 2020, p. 401). Füüsilise jõu rakendamisel võivad löögid pähe, selgroo, vaagnaluu piirkonda, rinnakusse või kõhtu osutada eluohtlikuks (Adedipe *et al.*, 2013, p. 100). Haarded ning lukuvõtted võivad põhjustada kõõluste ning sidemete vigastusi, liigeste nihestusi või isegi luumurde (*ibid.*). Lämmatamine on joonisel 3 kajastatuna kõige eluohtlikum füüsilise jõu võte ning paljudes USA osariikides on politseiametnikul keelatud korrarikkujat lämmatada (Adedipe *et al.*, 2013, p. 100), kuid tehniliselt õige soorituse korral on see korrarikkuja rahustamiseks ning kontrolli alla võtmiseks asendamatu kaelaluku võte. Ka Eesti politseiametnike enesekaitse ja turvataktika väljaõppes kasutatakse kinnipidamisel lämmatamisvõtet (Politsei- ja Piirivalveamet, 2020c, lk 39), kuid magistritöö autori töökogemusest tulenevalt ja teadaolevalt vaid kinnipeetava kontrolli alla võtmiseks ajahetkeni, mil tema käed saavad käeraudadega rauastatud.

Joonis 3. Vahetu sunni vahendite mõju põhiõiguste riivele (Laaring *et al.*, 2017, lk 284)

Korralkaitseaduses (2011) erivahendina välja toodud teenistuskoad võivad korralikkujat rünnates tekitada talle väga suuri vigastusi. Teenistuskoad poolt põhjustatavad vigastused varieeruvad pehme koe vigastustest närvikahjustusteni ning lihasrebenditest luumurdudeni (Adedipe *et al.*, 2013, p. 100) olles sageli tõsisemad tavalise kodukoera poolt tekitatud vigastustest (Meade, 2006, p. 399). Võrreldes korralkaitseaduse (2011) erivahendites välja toodud käeraudadega on politseikoer vabalt rünnates korralikkuja vigastamisel märkimisväärselt ohtlikum, kuna võib korralikkujale tekitada suuremaid vigastusi.

Joonisel 2 ja 3 kujutatud vahetu sunni kasutamise astmestiku eelviimasele astmele paigutuvad pipragaas ning teleskoopnui. Pipragaasides sisalduv vedelik kapsaitsiin ärritab limaskestast ning tekitab seeläbi valuaistingut (Adedipe *et al.*, 2013, p. 101; Watson & Rycroft, 2005, p. 9). Pipragaasi kasutatav politseiametnik sihhib korralikkuja silmi, et lühiajaliselt häirida rikkuja nägemist ründe tõrjumise ning isiku kinnipidamise eesmärgil (*ibid.*). Võrreldes teiste sunnivahendite kasutamisega on pipragaasi kasutamisel oht gaasitabamust saada peale korralikkuja ka kõrvalolijatel- seda eelkõige aerosool-tüüpi pipragaasi kasutamisel.

Bertilsson *et al.* (2017, p. 396) uuringu kohaselt vähenes pipragaasi efektiivsel kasutamisel vastuhakk 936st juhust 93% korral- enamus kordadel tuli gaasirelva kasutada kuni 2 m kauguselt ning ründe tõrjumiseks oli vaja gaasi piserdada 3-5 sekundit, et mõju avalduks. 24% juhtudest said viga ka kõrvalised isikud, kelleks 90% juhtude korral osutusid teised politseiametnikud (*ibid.*). Bertilsson *et al.* (2017, p. 401) väitel kasutas 21% juhtudest ametnik pipragaasi eluohtliku vahendiga sooritatud ründe tõrjumisel, seades seeläbi enda elu üleliia ohtu. Teise uuringu kohaselt analüüsiti 9261 isikut, kelle peal pipragaasi kasutati (Haar *et al.*, 2017, p. 8). Neist 74,2% vigastustest olid kerged, 17% keskmised ning 8,7% tõsised (*ibid.*). Gaasist tingitud vigastused on konjunktiviit, dermatiit ja oksendamine, raskemal juhul dermatoloogilised põletused ning hingamisteede kahjustused (Rappert, 2003 ref Adedipe *et al.*, 2013 p. 101). Haar *et al.* (2017, p. 10) leidis, et pipragaasi ei tohi korralikkumise korral liigselt kasutada, kuna see võib põhjustada kahjustusi või eluohtliku haigusseisundi puhul (joonis 3) isegi surma.

Magistritöö autor leiab, et pipragaas on sarnaselt politseiametniku poolt kasutatavale füüsilisele jõule efektiivne abivahend lähidistantsil ning sobib vähem ohtlike rünnete tõrjumiseks, kuid

lühikese laskeulatuse ning vähese mõju tõttu ei ole see sobilik relv vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks (Korraldusseadus, 2011), mil ohus on kellegi elu, kehaline puutumatus või füüsiline vabadus. Lisaks loetakse korraldusseaduse (2011) järgi kõrgendatud ohuks ohtu suure väärtusega varalisele hüvele, suurele keskkonnakahjule või karistusseadustiku (2001) 15. peatükis sätestatud I astme kuriteo või 22. peatükis sätestatud kuriteo toimepanemise ohtu. Selliste rünnete puhul on efektiivsem kasutada elektrišoki- või tulirelva.

Võrreldes elektrisokirelva sihtimisega, on pipragaasi kasutamisel vaja sihtida korrarikkujale silma, et saavutada soovitud tulem- korrarikkkumise võimalikult proportsionaalne lõpetamine. Hoiduda tuleks elektrisokirelva ning pipragaasi koos kasutamisest ühe isiku suhtes, kuna elektrikaare liikumine läbi riiete korrarikkuja kehasse, võib süüdata etanooli baasil valmistatud pipragaasi ning sellega koos oleva isiku (vt käesolev töö lk 12). Eesti politsei kasutuses olev PAVA 2 pipragaas ei ole valmistatud etanooli baasil ning pole seega süttimisohtlik (Home Office, 2014, p. 7), kuid kui politseiametnik koostöös näiteks turvatöötajaga isikut kinni peab, on süttimisoht potentsiaalne, kuna osad korralduselises tegevuses kasutatavad pipragaasid sisaldavad süttimisohtlikku ainet.

Politsei kui korralduseorgan kasutab külmrelvana nuiat (korraldusseadus, 2011). Suurbritannias oli puidust nuiat politseiniku ainuke vähem ohtlik vahetu sunni vahend (Keating-Jones, 2017, p. 46). Teleskoopnuiat kasutamise üldreegel on, et löögi- ning tabamispiirkonna valik peab olema proportsionaalne tõrjutava ohu suurusega (Kiviste *et al.*, 2018, lk 110). Politseis on teleskoopnuiaga keelatud sooritada lööke pea, kaela, rinnaku ning selgroo piirkonda, kuna need võivad osutada surmavaks ning mittesoovitavaks loetakse tabamusi kõhu, kubeme ning liigeste pihta, kuna need võivad tekitada seesmisi verejookse või luumurde (joonis 3) (Kiviste *et al.*, 2018, lk 110; Jenkinson *et al.*, 2006 ref Keating-Jones, 2017, p. 46; Adedipe *et al.*, 2013, p. 100; Payne-James, 2016, pp. 115-117). Kuigi politseiametnikke koolitatakse teleskoopnuiat kasutamisel tabama vaid korrarikkuja lihaseid, on oht vigastusteks siiski suur, kuna vahetu sunni rakendamise olukorrad on oma olemuselt dünaamilised ning liikuvat korrarikkujat on võrreldes paigal seisva korrarikkujaga raskem nuiat löögiga tabada.

Võrreldes elektrisokirelvaga, on politseiametnikul nuiat kasutades vaja viibida korrarikkujale lähemal ning nuiat kasutamiseks on vaja ruumi, et edukalt lööke ning tõrjeid sooritada (Politsei-

ja Piirivalveamet, 2020c, lk 39). Magistritöö autor on teleskoopnuia koolitusi läbi viies tähele pannud, et selle relva oskuslik kasutamine sõltub suuresti politseiametnikust, tema füüsilisest jõust ning pädevusest selle külmrelvaga ümber käia (MacIntosh & Desmoulin, 2019, p. 182). Kuigi elektrišokirelva tõhus kasutamine nõuab samuti väljaõpet, on elektrišokirelva poolt päästikule vajutamise järgselt tekitatud vooluring efektiivne sõltumata kasutaja soost, vanusest või füüsilisest võimekusest. Teleskoopnuia edukas kasutamine võib sõltuda kõigist nimetatud teguritest- füüsiliselt terve, tugev ning osav kasutaja sooritab teleskoopnuiaga mõjuvamaid lööke kui keegi, kel jõudu ning oskusi vähem.

Tulirelv asub korraüksuse vahetu sunni jõukasutuse astmestikus kõige tipus (Kooskora *et al.*, 2018, lk 108) (joonis 2 ja 3)- selle kasutamine on vaieldamatult kõige letaalsemate tagajärgedega (joonis 3). Uuringuid tulirelva ja elektrišokirelva omavahelise kõrvutamise kohta on vähe läbi viidud ning enamuse politsei poolt surmava jõu kasutamise uuringutest viidi läbi 1970-1980ndatel (McElvain & Kposowa, 2008, p. 505). Ühe uuringu kohaselt võrreldi 218 isikut, kelle peal kasutati elektrišokirelva, 22 isikuga, kelle vastu olid korraüksuseametnikud sunnitud kasutama 9mm kaliibrilist tulirelva. Mõlemad grupid olid sarnased vanuse, soo ning narkojoobe tunnuste poolest. Mitte ühelgi elektrišokirelva elektrivoolu kogemusest ei kaasnud pikaajast kahjustust, kuid pooltel kuuliga tabamuse saanutel kaasnes. Sama uuringu kohaselt hukkus 3 isikut 218st elektrišokirelva, kuid 11 isikut 22st tulirelva kasutamise järgselt. (Ordog *et al.*, 1987, p. 73-78)

Tulirelva ja elektrišokirelva kõrvutamisel peetakse tõsiseltvõetavaks probleemiks nende kahe omavahel segamini ajamist, kuna mõlemad relvadest on püstoli kujuga ning päästikuga. Seega on stressiolukorra tekkides suur oht, et politseiametnik haarab elektrišokirelva asemel tulirelva ning kasutab seda ründe ohtlikkust arvestades ebaproportsionaalselt, tekitades korraüksusele liigseid vigastusi. Ajavahemikus 2001-2016 a tuli Ameerika Ühendriikides ette 10 juhtumit, kus politseinik haaras stressiolukorras elektrišokirelva asemel püstoli. (Martin, 2016, p. 475) Ca 2,8 miljoni elektrišokirelva politseiteenistuses kasutamise kõrval on 10 korda tulirelva segamini ajamist elektrišokirelvaga küll marginaalselt väike kogus, kuid inimelu olulisust hinnates siiski märkimisväärne. Olulisteks riskifaktoriteks peetakse politseiametniku tähelepanu hajumist, tähelepanematult elektrišokirelva asemel tulirelva haaramist ning nii püstoli kui ka elektrišokirelva tugevama käe pooltel küljel paiknemist, mistõttu on nende segamini ajamine

veelgi lihtsustatum (*ibid.*). Politseiametnike väljaõpetamisel Eestis pööratakse sellele tähelepanu ning eksimuste vältimiseks on korrakaitseametnikud kohustatud kandma elektrišokirelva vööli tulirelvast vastaspoolle.

1.3. Elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused

Elektrišokirelva seadusandlusest rääkides toetutakse Eestis relvaseadusele (2002) ning korrakaitseadusele (2011). Relvaseadus seletab lahti elektrišokirelva mõiste ning kategoriseerib elektrišokirelva teenistusrelvade ning tsiviilkäibes keelatud relvade nimistusse. Relvaseaduse (2002) § 11 järgi on elektrišokirelv relv, mille toime põhineb elektrienergia kasutamisel. Politseiametnikud aga toetuvad oma tööülesannete täitmisel korrakaitseadusele (2011), milles on välja toodud elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused. Korrakaitseaduse § 78¹ sätestab korrakaitseametniku kasutuses olevad erivahendid (eelkõige käeraud, sidumisvahend ning teenistuskoer) ning § 78² teenistusrelvad (eelkõige tulirelv, elektrišokirelv, külmrelv ning gaasirelv). Korrakaitseadus seab täiendavad piirangud elektrišokirelva ning tulirelva kasutamisele, kuid ei reguleeri gaasirelva ega külmrelva (nui, teleskoopnui) kasutamist. (*ibid.*) Eesti politsei relvastusse lisandunud elektrišokirelva käsitletakse seadusandluses tulirelva alternatiivina, kuid selle võib paigutada vähemohtlike sunnivahendite nimistusse, kuna elektrišokirelva kasutamisel on politseiametnikud säästnud ohtlike olukordade lahendamisel inimeste elusid (Laaring *et al.*, 2017, lk 243; Politsei- ja Piirivalveamet, 2020c, lk 77).

Korrakaitseaduse paragrahv 80 sätestab elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused ning paragrahv 81 tulirelva kasutamise õiguslikud alused. Vahetu sunni kasutamise astmestikus (Joonis 2, käesolev töö lk 12) paikneb elektrišokirelv tulirelvaga samal astmel ning selle kasutamine toimub samuti tulirelvaga sarnastel õiguslikel alustel. Korrakaitseaduse § 80 järgi on elektrišokirelva kasutamine lubatud kõrgendatud ohu tõrjumiseks, kui ohu tõrjumine muu vahendiga pole võimalik, välja arvatud tulirelvaga ning § 81 järgi on tulirelva kasutamine lubatud kõrgendatud ohu tõrjumiseks, kui ohu tõrjumine muu sunnivahendiga ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik (Korrakaitseadus, 2011).

Tabel 1. Tulirelva ja elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused (Korralduseadus, 2011; autori koostatud)

Tulirelva kasutamine (KorS § 81)	Elektrišokirelva kasutamine (KorS § 80)
1) Vahetu oht elule või kehalisele puutumatusel	1) Vahetu oht elule või kehalisele puutumatusel
2) tõkestada vahetult eelseisva või juba asetleidva vägivaldse esimese astme kuriteo toimepanemist või sellise kuriteo toimepanemist, mille eest võib karistusena mõista eluaegse vangistuse	2) tõkestada vahetult eelseisva või juba asetleidva esimese astme kuriteo toimepanemist;
3) pidada kinni kahtlustatav, süüdistatav või süüdimõistetud või takistada tema põgenemist, kui temalt võib seaduse alusel võtta vabaduse või on see temalt seaduse alusel võetud seoses esimese astme vägivaldse kuriteo toimepanemisega või kuriteo toimepanemisega, mille eest võib talle karistusena mõista eluaegse vangistuse	3) pidada kinni esimese astme kuriteos kahtlustatav või süüdistatav või takistada tema põgenemist, kui temalt võib seaduse alusel võtta vabaduse või on see temalt seaduse alusel võetud,
	4) pidada kinni isik või takistada tema põgenemist, kui temalt võib kohtulahendi alusel võtta vabaduse või on see temalt kohtulahendi alusel võetud.

Tabelis 1 on võrreldud korralduseadusest tulenevad tulirelva ning elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused. Esimeses punktis elektrišokirelva ning tulirelva kasutamise seisukohalt erinevusi ei ole- õigus on kasutada nii tulirelva, kui ka elektrišokirelva olukorras, mil on vahetu oht elule või kehalisele puutumatusel, jälgides proportsionaalsust, et ründe tõrjumiseks valitav vahend ei tekitaks suuremat kahju kui ründe ohtlikkus seda põhjustab. Vahetu oht on korralduseaduse (2011) § 5 mõistes olukord, kui korralduseaduse toimub või suure tõenäosusega kohe algab. Teises punktis väljatoodu kohaselt tohib elektrišokirelva kasutada mistahes eelseisva või asetleidva esimese astme kuriteo toimepanemise tõkestamisel. Esimese astme kuritegu on karistusseadustiku (2001) mõistes selline tegu, mille eest on füüsilisele isikule karistusena ette nähtud vangistus üle viie aasta või eluaegne vangistus. Tulirelva tohib siinkohal kasutada vaid vägivaldse esimese astme kuriteo (näiteks mõrv, vägistamine jne) või sellise kuriteo toimepanemise tõkestamisel, mille eest võib karistusena mõista eluaegse vangistuse (näiteks riigireetmine, inimsusevastane kuritegu jt). Kolmas punkt korralduseaduse § 80 ja § 81 võrdluses käsitleb teises punktis kirjeldatud tegusid, kuid

selgitab, et valitud vahendeid võib kasutada ka samu tegusid toime pannud isiku(te) kinnipidamisel ning nende põgenemise takistamisel.

Korraldusseadus (2011) määratleb lisaks eeltoodud punktidele elektrišokirelva kasutamisel ka tabelis 1 kirjeldatud neljanda punkti, mis kajastab isiku kinnipidamist või tema põgenemise takistamist, kui temalt on kohtulahendi alusel võetud või temalt võib kohtulahendi alusel võtta vabaduse. Vabaduse võtmiseks loetakse ka aresti määramist (*ibid*). Karistusseadustiku (2001) § 3 määrab väärtegude karistusena lisaks rahatrahvile ning sõiduki juhtimise õiguse äravõtmisele ka aresti. Aresti määratakse kohtulahendi alusel kuni 30 päeva ning alaealisele väärteo toime pannud isikule kuni 10 päeva (*ibid*).

Korraldusseaduse § 80 punktis 4 välja toodud kohtulahendi alusel vabaduse kaotuse erisus fraaside „võib võtta“ ning „on võetud“ jätab magistriltõõ arvates õhku vaidlusmomendi seaduse teksti tõlgendamisel. Lisaks puudub nimetatud paragrahvi ning elektrišokirelva kasutamise praktika suhtes Eestis kohtulahend(id), millele toetuda. Korraldusseaduse kommenteeritud väljaandes (Laaring *et al.*, 2017, lk 243) nimetatud punkti lähemalt ei käsitleta, kuid viidatakse üldiselt, et elektrišokirelva kasutamise üldiseks eelduseks on kõrgendatud oht ning elektrišokirelva kasutaja peab veenduma, et relva kasutamisega ei seataks ohtu muud kaalukat hüve (näiteks kõrvalise isiku elu või kehaline puutumatus). Korraldusseaduse § 80 lg 2 p 4 sõnastust lugedes võib argumenteerida, et elektrišokirelva võib kasutada isiku kinni pidamiseks või tema põgenemise takistamiseks ka juhul, kui isik on toime pannud teo, mille eest võib määrata aresti (näiteks joobes juhtimine, varavastased süüteod väheväärtusliku asja vastu jne). Taoline lähenemine seadusepunkti sõnastusele laiendab aga elektrišokirelva kasutusvaldkonda, muutes selle märkimisväärselt suuremaks tulirelva omast, mistõttu leiab töö autor, et korraldusseaduse § 80 lg 2 p 4 vajab täpsustamist magistriltõõ empiirilises pooles taktikuid intervjuerides. Seda kõike meeles pidades ei tohi unustada proportsionaalsuse põhimõtet ning joonisel 2 (vt käesolev töö lk 14) kujutatud vahetu sunni kasutamise astmestikku, mille järgi elektrišokirelv asetseb teleskoopnuiast ning gaasirelvast kõrgemal ja seetõttu peab vähemohtliku ründe tõkestamisel esialgu eelistama siiski just kahe viimase sunnivahendi kasutamist.

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

1.4. Elektrišokirelva kasutamine politseitöös

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

1.4.1. Elektrišokirelva kasutamine Eestis

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

1.4.2. Elektrišokirelva kasutamine Soomes

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 3, AvTS lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

1.4.3. Elektrišokirelva kasutamine Leedus

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 3, AvTS lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

2. ELEKTRIŠOKIRELVA KASUTAMISE UURINGU KULG JA TULEMUSED

2.1. Metoodika ja valim

Magistritöös kasutatakse andmete kogumisel ning analüüsimisel kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivse uuringu puhul valitakse sobiv meetod tulenevalt uurimisobjektist (Flick, 2018, p. 7). Kvalitatiivse uuringu läbiviimisel eeldatakse, et isikul on oluline roll sotsiaalse reaalsuse loomisel ning selle konstrueerimisel (Boeije, 2010, p. 6). Seda toetavalt pole kvalitatiivse uurimise valdkonnad tehislikud vaid elulised, pöörates tähelepanu subjekti suhtlusele välismaailmaga (Flick, 2018, p. 7). Käesolev magistritöö on kvalitatiivne, kuna sisaldab endas elulisi situatsioone, vahetu sunni rakendamise olukordade analüüsi ning intervjuerimist.

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

Käesoleva magistritöö vahetu sunni juhtumite uurimisel ning analüüsis kasutatakse uurimisstrateegiana juhtumiuuringut (*case study*), mis võimaldab käsitleda erinevat tüüpi materjali (intervjuud, dokumendid, videod jt) (Yin, 2009, p. 11) ning mis keskenduvad inimeste kogemuste ja käitumise uurimisele (Boeije, 2010, p. 8). Juhtumiuuringu puhul uuritakse süviti korraga üht juhtumit, et seeläbi teha üldistavaid järeldusi teiste sarnaste juhtumite osas (Gerring, 2004, p. 314). Vahetu sunni kasutamise juhtumeid analüüsitakse järelduste tegemise eesmärgil kindlate karakteristikute põhjal üksikjuhtumil ning juhtumite uurimisel toetutakse elulistele

sündmustele ning politseiametniku ja teise osapoole (korrarikkuja/kõrvalised isikud) käitumisele (lisa 1).

Vahetu sunni juhtumiuuring viiakse läbi videovaatlusena. Videovaatlus on võrreldes vaid inimsilmaga tehtavatest vaatlusest detailsem ja täpsem, kuna analüüsivad andmed ei sõltu andmeid koguvast inimesest, olles seega objektiivsemad (Laherand, 2008, lk. 251). Videosalvestistest on võimalik kiiresti arenevaid olukordi korduvalt üle vaadata ning tõlgendada korraga nii visuaalset kui ka akustilist infot, vähendades seega paljude teiste meetodite piiratust (Flick, 2006, p. 243; Laherand, 2008, lk 258). Videovaatlus on oma loomult kompleksne, tekitades hulgaliselt kineetilisi, akustilisi ja visuaalseid andmeid, mistõttu peab töö autor lahendama andmete käsitlemise ja valiku probleemid (Laherand, 2008, lk 254). Lisaks on oht, et vormikaamera kindlast vaatenurgast tingituna (Laherand, 2008, lk 254) puudub täielik ülevaade toimunud sündmusest, mis omakorda raskendab proportsionaalsuse ja elektrišokirelva kasutamise võimalikkuse hindamist. Patrullpolitseinike rinnakaamerad salvestavad igapäevaselt suure hulga andmeid, kuid salvestunud vahetu sunni juhtumid eraldatakse Politseija Piirivalveameti serveritest eraldiseisvatesse kaustadesse, millele töö autor ligipääsu taotles.

Videovaatlusel lähtub töö autor välja toodud punktidest (Laherand, 2008, lk 225):

- 1) vaatlus on salajane;
- 2) autor ei osale vaatluse juures, vaid vaatab salvestatud materjali hiljem;
- 3) vaatlus on eelnevalt autori poolt standardiseeritud ja süstemaatiline;
- 4) vaatlust viib autor läbi digitaalselt kaitstud keskkonnas;
- 5) vaatluse käigus järgib autor teisi isikuid ning nende käitumist.

Videovaatluse läbiviimisel kasutab magistritöö autor iga videosalvestuse analüüsimisel 8-väitelist nimekirja (Lisa 1), hinnates iga väidet 3-punktilisel skaalal (ei- raske öelda- jah). Väited on moodustatud toetudes magistritöö teooriale ning pidades iga juhtumi analüüsimisel silmas elektrišokirelva kasutamise võimalikkust.

Magistritöö autor viib lisaks juhtumiuuringule läbi ka poolstruktureeritud intervjuusid, kuna intervjuueerimine loob videoanalüüsi läbiviimisele lisandväärtust (Flick, 2006, p. 243). Intervjuud on üles ehitatud teemade kaupa ning intervjuueerimisel säilitatakse paindlikkus, et

vajadusel küsimuste järjekorda muuta ning et intervjuueeritav saaks oma teadmiste baasil arvamust väljendada (Flick, 2006, pp. 155- 156). Intervjuu struktureerituse ja voolavuse tagamiseks esitakse küsimused teemade kontekstis vastavalt intervjuueeritava taustale (Boeijs, 2010, p. 67). Intervjuueerimisküsimused põhinevad teoreetilisele käsitlusele, mis käesolevas magistritöös hõlmab elektrišokirelva kasutamise funktsionaalsust, mõju tervisele, elektrišokirelva kasutamise proportsionaalsust ja korrakaitseadusest tulenevalt selle kasutamise õiguslikke aluseid. Flick (2006, p. 155) toob välja, kuidas poolstruktureeritud intervjuude puhul algavad erinevad küsimuste peatükid avatud küsimusega ning lõpevad vastandliku küsimusega. Näiteks esitades intervjuu küsimus elektrišokirelva kasutanud politseiametnikule, võib õiguslike aluste intervjuu peatüki lõpus küsida intervjuueeritava arvamust elektrišokirelva proportsionaalsuse kohta võrreldes teiste vahetu sunni vahenditega (Tabel 3).

Tabel 3. Näidis poolstruktureeritud küsimustiku teemadest (autori koostatud)

Elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused	Elektrišokirelva funktsionaalsus ning selle kasutamisega kaasnev mõju tervisele
Elektrišokirelva kasutamise proportsionaalsus võrreldes teiste vahetu sunni vahenditega	Elektrišokirelva efektiivsus võrreldes teiste vahetu sunni vahenditega
Korrakaitseadus § 80- elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused	Elektrišokirelva kasutamisega kaasnevad ohud ja tekkida võivad vigastused
Elektrišokirelva kasutamiseks sobilikud olukorrad	Elektrišokirelva voolu kogeva isiku tunnetuslikkus

Poolstruktureeritud intervjuusid viidi käesolevas töös läbi ekspertintervjuudena. Magistritöös intervjuueeriti õiguslaste (korrakaitseaduse valdkonnas), politsei turvataktikaliste ja elektrišokirelva kasutamise teadmistega eksperte. Poolstruktureeritud intervjuu läbiviimiseks pöörduiti 10 eksperdi poole, kellest 9 olid nõus intervjuus osalema. Intervjuude läbiviimisele eelnes prooviintervjuu, mille käigus kontrollis ning parandas magistritöö autor intervjuu küsimustikku. Lõplikule intervjuu küsimustikule vastas 3 elektrišokirelva kasutajat (patrullpolitseinikud ja kiirreageerija), 4 elektrišokirelva kasutajate koolitajat (instruktorit) ja 2

turvataktika analüütikut ja taktikut. Tabelis 4 on välja toodud intervjuudes osalenud ekspertide nimed ning ametikohad. Kõik intervjuueeritavad nõustusid intervjuu küsimustele vastates esinema oma nimega. Intervjuueerimisel viitasid eksperdid elektrišokirelvale ka sõnaga „taser“. Ekspertintervjuude läbiviimisel aitas intervjuu skeem intervjuerijal teemaga kursis püsida, välistades ohu, et valdkonna eksperdi intervjuueerimisel võinuks intervjuerija spetsiifiliste teadmiste puudumise tõttu jääda eksperdist vähem pädevaks vestluskaaslaseks. (Laherand, 2008, lk 199; Flick, 2006, p. 165)

Tabel 4. Intervjuudes osalenud eksperdid (autori koostatud)

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

Intervjuude läbiviimise järgselt teostas töö autor salvestatud helifailidele transkriptsiooni (Flick, 2018, p. 434). Transkribeerimise järgselt parandas töö autor transkribeerimisega tekkinud tekstivead ning eraldas intervjuueeritava ning intervjuerija laused. Transkribeeritud ja tekstivigadest puhastatud tekstid kodeeriti tabelis 3 välja toodud temade kaupa ning iga teema jagunes koodideks ja alamkoodideks (lisa 3) (Flick, 2009, pp. 306-307). Kokku tekkis kodeerimisel 9 koodi ja 35 alamkoodi. Tekkinud koodide põhjal viis töö autor läbi intervjuude sisuanalüüsi.

Käesolevas magistritöös moodustasid videovaatluse läbiviimisel **juhusliku valimi** Eestis töötavad patrullpolitseinikud ja kiirreageerijad, kes on osalenud ning kelle kasutusel olevatesse vormikaameratesse on ajavahemikul 2019-2020 salvestunud erinevad vahetu sunni kasutamise juhtumid. Juhuslikkuse tingis asjaolu, et vahetu sunni juhtumite toimumise sagedust ning asukohta Eestis polnud võimalik ette näha.

Intervjueeritavate **valim** oli **suunatud** ning moodustus ekspertidest, kelleks olid elektrišokirelva kasutajad, koolitajad, taktikud ning politsei turvaktika analüütikud. Suunatud valimi valis magistr töö autor isikute hulgast, kes vastasid kriteeriumitele. Elektrišokirelva kasutajad on patrullpolitseinikud ning kiirreageerijad, kes on läbinud elektrišokirelva kasutamise alase õppe ning kes on tööülesandeid täites elektrišokirelvaga varustatud. Elektrišokirelva koolitajad on politsei eriettevalmistuse instruktorid, kes politseiametnikke õpetavad ning politseiametnikele elektrišokirelva alast õpet annavad. Taktikuteks käesolevas töös loetakse politseiametnikke, kelle õigusosalased teadmised võimaldavad luua sidemeid erinevate seaduste (näiteks korrakaitse seadus ja karistusseadustik) vahel. Politsei turvaktika analüütikud on politseiametnikud, kes teevad Eesti politseis toimunud vahetu sunni juhtumitest kokkuvõtteid, koguvad statistikat ning oma erialaste teadmistega toovad välja nendes juhtumites kasutatud politseilise taktika ja vahetu sunni vahendite valiku head ja halvad küljed, tehes vajadusel soovitusi. Politsei turvaktika analüütikute töö tulemusena valmivad Politsei- ja Piirivalveametis iga-aastaselt turvaktika analüüsid, kuhu on koondatud markantsemate vahetu sunni juhtumite kokkuvõtted koos käitumisjuhistega, millele toetudes saavad politseiametnikud tulevikus sarnaseid vahetu sunni juhtumeid efektiivsemalt lahendada (Politsei- ja Piirivalveamet, 2020b, 2020c).

2.2. Vormikaameras salvestunud vahetu sunni rakendamise juhtumite uuringu tulemused

Alapeatükis esitatakse eelmises peatükis videoanalüüsis kasutatavate väidete nimekirja (lisa 1) alusel tehtud tulemused. Lisaks toob magistr töö autor iga väite puhul välja märkuseid, mis videote analüüsimisel esile kerkisid.

Videoanalüüs viidi läbi politsei vormikaamerates salvestunud 45 vahetu sunni juhtumi põhjal.

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

2.3. Elektrišokirelva kasutajate, koolitajate ja taktikute intervjuude tulemused

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 3, AvTS lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 3, AvTS lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

KOKKUVÕTE

Elektrišokirelvade kasutusele võtmine 2018. a täiendas patrullpolitseinike ja kiirreageerijate relvastust, muutes vahetu sunni rakendamisel politseiametniku poolt vahendi valiku suuremaks. Korrariikkumise lõpetamiseks ning proportsionaalsuse tagamiseks on oluline, et valitud vahetu sunni vahendit kasutatakse **mõõdukalt**, valitud vahetu sunni vahend oleks korrariikkumise kõrvaldamiseks **sobiv** ning võrreldes teiste sarnaste meetoditega **vajalik**.

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 3, AvTS lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

Käesolevas töös käsitleti elektrišokirelva kasutamise õiguslikku regulatsiooni Eestis ja selle rakendamist praktikas. Töö teooria ja empiiriline uuring kinnitavad probleemi esinemist hetkel kehtiva elektrišokirelva kasutamise õiguslikkust silmas pidades. Eeltoodule tuginedes tegi töö autor **neli ettepanekut**, mis olid suunatud Siseministeriumile, Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledžile ja Politsei- ja Piirivalveametile.

SUMMARY

The title of the thesis is „Legal regulation of the use of conducted electrical weapon in Estonia and its implementation in practice“. The thesis is written in Estonian and it has a summary in Estonian and English. There are 85 pages altogether, of which 67 pages make up the main part. In the writing of the thesis, the author used 93 different references in total that were in Estonian, English, Finnish and Lithuanian. The research includes 4 tables, 9 figures and 3 annexes.

The main objective of the thesis is to answer the question: what is the need to regulate the legal bases for the use of conducted electroshock weapons in Estonia due to the practice of the use of force and the principle of proportionality? The aim of the thesis is to analyze the practice of use of force in the context of the legal bases for the use of conducted electroshock weapons in Estonia in order to find out the need to change the legal bases for the use of conducted electroshock weapons.

This is an empirical research, where the qualitative case study research strategy was used for the video analysis of 45 videos from the policemen's uniform cameras that include the use of force on duty. In addition 9 experts from the Estonian police force were interviewed about their experience of police weaponry (including conducted electroshock weapons) and its legal framework of usage in Estonia.

According to the theoretical approach and relying on the results of the study, suggestions were sent to the Police and Border Guard Board, Estonian Academy of Security Sciences Police and Border Guard College and Ministry of the Interior.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adedipe, A., Maher, P. J. and Strote, J., 2013. Injuries associated with law enforcement use of force. *Trauma*, 15(2), pp. 99–106.

Allen, T. B., 1992. Discussion of “effects of the taser in fatalities involving police confrontation”. *Journal of Forensic Sciences*, 37, pp. 956–958.

Alpert, G. P. and Dunham, R. G., 2010. Policy and Training Recommendations Related to Police Use of CEDs: Overview of Findings From a Comprehensive National Study. *Police Quarterly*, 13(3), pp. 235–259.

Ariel, B., Lawes, D., Weinborn, C., Henry, R., Chen, K. and Sabo, H. B., 2019. The “Less-Than-Lethal Weapons Effect”—Introducing TASERS to Routine Police Operations in England and Wales: A Randomized Controlled Trial. *Criminal Justice and Behavior*, 46(2), pp. 280–300.

Aus, M., 2018. Politsei ostis veel ligi sada taserit. *Pealinn*, [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.pealinn.ee/tagid/koik/politsei-ostis-veel-ligi-sada-taserit-n234040> [Kasutatud 20.11.2020].

Baltrušaitis, S., 2011. *Elektros impulsinis prietaisas Taser X26 policijos veikloje*. Öppematerjal, Kaunas: Leedu Politseikool.

Bertilsson, J., Petersson, U., Fredriksson, P. J., Magnusson, M. and Fransson, P., A., 2017. Use of pepper spray in policing: retrospective study of situational characteristics and implications for violent situations. *Police Practice & Research*, 18(4), pp. 391–406.

BNS, 2018. Politsei ostis 35 elektrišokirelva. *Postimees*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/4438025/politsei-ostis-35-elektrisokirelva> [Kasutatud 20.11.2020].

Boeije, H., 2010. *Analysis in qualitative research*. Sage Publications Limited.

Chalmers, D., Davies, G. and Monti, G., 2010. *European union law*. Cambridge: Cambridge University press.

Dël specialiuju priemoniu specifikacijos ir specialiuju priemoniu panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo (2016) 23.11.2016, 1162.

Dël viešojo saugumo tarnybos prie vidaus reikalų ministerijos elektros impulsinio prietaiso taser naudojimo tvarkos patvirtinimo (2018) 18.05.2018, 47V-610.

Dymond, A., 2020. 'Taser, Taser'! Exploring factors associated with police use of Taser in England and Wales. *Policing and society*, 30(4), pp.396-411.

Eduskunnan Oikeusasiamies, 2016. Closer supervision and guidelines needed for Taser use. *Eduskunnan Oikeusasiamies*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/-/closer-supervision-and-guidelines-needed-for-taser-use> [Kasutatud 04.01.2020].

Eesti õigekeelsussõnaraamat, 2018. Toimkond. *Eesti õigekeelsussõnaraamat* [Võrgumaterjal] Leitav: <http://eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=toimkond> [Kasutatud 24.12.2020].

Fish, R. M. and Geddes, L. A., 2001. Effects of stun guns and tasers. *Lancet*, 358(9283), p. 687.

Flick, U., 2006. *An introduction to qualitative research*. 3. trükk. Sage Publications Limited.

Flick, U., 2009. *An introduction to qualitative research*. 4. trükk. Sage Publications Limited.

Flick, U., 2018. *An introduction to qualitative research*. 6. trükk. Sage Publications Limited.

Gerring, J., 2004. What is a case study and what is it good for? *American political science review*, pp. 341-354.

Gleason, J. B. and Ahmad, I., 2015. TASER Electronic Control Device-Induced Rhabdomyolysis and Renal Failure: A Case Report. *Journal of Clinical & Diagnostic Research*, 9(10), pp. 1–2.

Haar, R. J., Lacopino, V., Ranadive, N., Weiser, S. D. and Dandu, M., 2017. Health impacts of chemical irritants used for crowd control: a systematic review of the injuries and deaths caused by tear gas and pepper spray. *BMC Public Health*, 17(1), pp. 1-14.

Haav, H., 2014. *Elektrišokirelva kasutamise õiguslikud regulatsioonid ja kasutamine politseitöös*. Lõputöö, Muraste: Sisekaitseakadeemia.

Haav, H., 2018. *Elektrišokirelva täienduskoolitus politseiametnikele. Magistritöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Haegeli, L. M., Sterns, L. D., Adam, D. C. and Leather, R. A., 2006. Effect of a Taser shot to the chest of a patient with an implantable defibrillator. *Heart Rhythm*, 3(3), pp. 339-341.

Hansen, H., 2021. *Intervjuu Harli Hanseniga [Intervjuu]* (11.03.2021).

Ho, J. D., 2009. Electrocardiographic Effects of the CEW. Rmt: M. W. Kroll & J. D. Ho, toimind *TASER Conducted Electrical Weapons: Physiology, Pathology, and Law*. Minnesota: Springer, pp. 133-142.

Home Office, 2014. Comparison report on CS and PAVA Sprays. *Home Office*, [Võrgumaterjal] Leitav:
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/342817/comparison-sprays-2414.pdf [Kasutatud 28.10.2020].

Karistusseadustik (2001) RT I 2001, 61, 364

Keating-Jones, W., 2017. *A case study analysing how the national Taser training standards are received, interpreted and operationalised by Specially Trained Officers*. Doktoritöö, Portsmouth: University of Portsmouth.

Kender, K., 2021. *Intervjuu Kaarel Kenderiga [Intervjuu]* (01.03.2021).

Keltz, E., Khan, F. Y. and Mann, G., 2013. Rhabdomyolysis. The role of diagnostic and prognostic factors. *Muscles, Ligaments & Tendons Journal (MLTJ)*, 3(4), pp. 303–312.

Kingsepp, K., 2021. *Intervjuu Karl Kingsepaga [Intervjuu]* (11.03.2021).

Kiviste, J. ja Saarits, A., 2018. OHJA mudel. Rmt: Ü. Vanaisak, toim-d. *Politsei käsiraamat*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Kiviste, J., 2018. Vahetu sunni kohaldamise astmestik. Rmt: Ü. Vanaisak, toim-d. *Politsei käsiraamat*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Kiviste, J., 2021. *Intervjuu Jaak Kivistega [Intervjuu]* (03.03.2021).

Kooskora, E., Kiviste, J. ja Saarits, A., 2018. Vahetu sunni kohaldamise astmestik. Rmt: Ü. Vanaisak, toim-d. *Politsei käsiraamat*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Kornblum, R. N. and Reddy, S. K., 1991. Effects of the taser in fatalities involving police confrontation. *J Forensic Sci*, 36, pp. 434–448.

Korraldatus (2011) RT I, 22.03.2011, 4

Kostić, T., Perišić, Z., Stanojević, D., Koraćević, G., Mitov, V., Golubović, M., Cvetković, P., Krstić, M., Stojković, A., Šalinger, S., Momčilović, S. and Banković, S., 2019. When Electric Shock Can Mean Life - Implantable Cardioverter Defibrillator and Its Effect: A Case Report. *Acta Medica Medianae*, 58(2), pp. 56–61.

Kroll, M. W., 2011. TASER® conducted electrical weapons. Rmt: M. M. Start, toim-d. *Clinical Forensic Medicine*. London: United Kingdom, pp. 233-275.

Kroll, M.W., Brave, M.A., Pratt, H.M.O., Witte, K.K., Kunz, S.N. and Luceri, R.M., 2019. Benefits, risks, and myths of TASER® handheld electrical weapons. *Human Factors and Mechanical Engineering for Defense and Safety*, 3(1), pp. 1-13.

Kuul, M., 2017. K-komando varustuses on neli taserit. *ERR*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/640213/k-komando-varustuses-on-neli-taserit> [Kasutatud 20.09.2020].

Kuus, I., 2018. Politsei sai kätte esimesed elektrišokirelvad. *ERR*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/822261/politsei-sai-katte-esimesed-elektrisokirelvad> [Kasutatud 20.11.2020].

Laherand, M-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn.

Laaring, M., Pars, S., Kranich, H., Nuka, E., Kiviste, J., Mikiver, M., Roosve., T. ja Vanaisak, Ü., 2017. *Korralduseseadus kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Laima, S., Fomin, D., Jasualaitis, A., Andriuškevičiūtė, G., Chmieliauskas, S., Sabaliauskas, V. & Sergejevas, V., 2014. The effect of conducted electrical weapons on the human body. *Acta Medica Lituanica*, 21(2), pp. 73–79.

Lakkireddy, D., Wallick, D., Verma, A., Ryschon, K., Kowalewski, W., Wazni, O., Butany, J., Martin, D. and Tchou, P. J., 2008. Cardiac Effects of Electrical Stun Guns: Does Position of Barbs Contact Make a Difference? *Pacing & Clinical Electrophysiology*, 31(4), pp. 398–408.

Liive, R., 2017. Politseijuht Elmar Vaher töötab kinniteibitud arvutiga ja teeb turvalised kõned iPhone'iFaceTime'iga. *Digigeenius*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digi.geenius.ee/rubriik/kuidas-me-tootame/ppa-peadirektor-elmar-vaher-austab-kaugtööd-ning-on-oma-arvuti-veebikaamera-kinni-teipinud/> [Kasutatud 03.01.2020].

Lloyd, J., 2009. Serious Injuries From Taser Are Extremely Rare. *American College of Emergency Physicians*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://axon.cdn.prismic.io/axon%2F55969e6f-4bcf-4361-a2c2-b24831363d2d_bozeman-safety-injury-profile-of-taser-cew_press-release_01-15-09.pdf [Kasutatud 04.06.2019]

Longman, 2021. Functionality. *Longman*, [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.ldoceonline.com/dictionary/functionality> [Kasutatud 31.03.2021].

Lõuna Postimees, 2018. Politsei kasutas mehe elu päästmiseks taserit. *Lõuna Postimees*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://lounapostimees.postimees.ee/6402910/politsei-kasutas-mehe-elu-paastmiseks-taserit> [Kasutatud 04.11.2019].

MacIntosh, A.R. and Desmoulin, G.T., 2019. Police Officer performance and perception using light, medium and heavy weight tactical batons. *Applied ergonomics*, 75, pp. 178-183.

Martin, J. A., 2016. Applied Human Error Theory: A Police Taser-Confusion Shooting Case Study. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting*, 60(1), pp. 475-479.

Mather, K., 2016. One of the LAPD's preferred weapons to help officers avoid shootings often doesn't work. *Los Angeles Times*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.latimes.com/local/crime/la-me-lapd-tasers-20160401-story.html> [Kasutatud 25.11.2020].

McElvain, J. P. and Kposowa, A. J., 2008. Police Officer Characteristics and the Likelihood of Using Deadly Force. *Criminal Justice and Behavior*, 35(4), pp. 505–521.

Meade, P.C., 2006. Police and domestic dog bite injuries: What are the differences? What are the implications about police dog use?. *Injury Extra*, 37(11), pp. 395-401.

Melekian, B., K., 2011. 2011 Electronic Control Weapon Guidelines. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.nccpsafety.org/assets/files/library/2011_Electronic_Control_Weapon_Guidelines

[.pdf?fbclid=IwAR1edWPc-569xEniHfH_WsQPnVh6cocQ7x5fjZEgiHjp8iaV_lEvNIUt_hI](#)
[Kasutatud 05.04.2021].

Motalin, A., 2021. *Intervjuu Albert Motaliniga [Intervjuu]* (12.03.2021).

Ordog, G.J., Wasserberger, J., Schlater, T. and Balasubramanium, S., 1987. Electronic gun (Taser®) injuries. *Annals of emergency medicine*, 16(1), pp.73-78.

Payne-James, J.J., 2016. Restraint Techniques, Injuries, and Death: Baton. *Encyclopedia of Forensic and Legal Medicine*, 4, pp. 115-117.

Pille, A., 1994. *Turvataktika*. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia kirjastus.

Police of Finland, 2017. Study shows: taser to be a reliable and useful tool for the police. *Police of Finland*, [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.poliisi.fi/about_the_police/press_releases/1/0/study_shows_taser_to_be_a_reliable_and_useful_tool_for_the_police_63892 [Kasutatud 03.11.2020].

Poliisilaki (2011) 22.7.2011/872.

Politsei- ja Piirivalveamet, 2017. Politseitöös vormikaamera kasutamise kontseptsioon. Politsei- ja Piirivalveameti juhtkonna 21.11.2017 nõupidamise (protokoll nr 1.1-7/22-1) otsus nr 2.1.

Politsei- ja Piirivalveamet, 2020a. *Eri- ja füüsiline ettevalmistus*. [Võrgumaterjal leitav PPA siseveebist] Leitav: <http://ppa-siseveeb.polsise/enim-vaadatud/eri-ja-fyysiline-ettevalmistus/materjalid.dot> [Kasutatud 02.01.2020]

Politsei- ja Piirivalveamet, 2020b. *Politsei turvataktika intsidendid 2019*. [Võrgumaterjal leitav PPA siseveebist] Leitav: <http://ppa-siseveeb.polsise/dotAsset/1847373.pdf> [Kasutatud 28.12.2020].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2020c. *Politsei turvataktika soovitusel 2020*. [Võrgumaterjal leitav PPA siseveebist] Leitav: <http://ppa-siseveeb.polsise/dotAsset/1741978.pdf> [Kasutatud 03.01.2020].

Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor, 2015. *Analüüsi Läbiviimine Politsei Turvataktika Intsidentide Kohta. Peadirektori käskkiri*. Kinnitatud peadirektori 27.06.2015 käskkirjaga nr 1.1-1/191.

Puistaja, J., 2019. Reporter: Politsei hakkab rinnakaameraid kasutama. *Reporter*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://tv.postimees.ee/6684213/reporter-politsei-hakkab-rinnakaameraid-kasutama> [Kasutatud 21.09.2020].

Põllumäe, S., 2008. *SISSEJUHATUS ÕIGUSESSE. Näiteid ja harjutusi õppeaine "Sissejuhatus õigusesse" HLSC5001 loengukursuse juurde*. Konspekt, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Püvi, A., 2021. *Intervjuu Ats Püviga [Intervjuu]* (08.03.2021).

Relvaseadus (2002) RT I, 03.07.2020, 3.

Rikander, H., 2017. The Use of Electroshock Weapons by the Finnish Police in 2016. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 104(2), pp. 119-152.

Rimkus, S., 2013. *Pažyma apie elektros impulsinio prietaiso taser panaudojimą šalies policijos įstaigose 2012 m.* Kokkuvõte, Vilnius: Policijos departamento.

Roos, R., 2009. *Elektrišokirelv, selle kasutamise eelised ja ohud*. Lõputöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Rõõm, R., 2021. *Intervjuu Raino Rõõmuga [Intervjuu]* (26.02.2021).

Saarits, A., 2021. *Intervjuu Armin Saaritsaga [Intervjuu]* (05.03.2021).

Sarap, V., 2021. *Intervjuu Ville Sarapiga [Intervjuu]* (03.03.2021).

Strote, J. and Range Hutson, H., 2006. Taser use in restraint-related deaths. *Prehospital Emergency Care*, 10(4), pp. 447-450.

TASER International Inc., 2013. *Instructor Certification Course * TASER® X26™/X26P™/X2™ Conducted Electrical Weapons (CEWs)*, s.l.: TASER International Inc..

TA ühiskonnasuhete komisjon, 2002. *Eesti teadlaste eetikakoodeks kaaskiri*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2013/09/Eetikakoodeks2002.pdf> [Kasutatud 19.09.2020].

Valtioneuvoston asetus poliisista (2013) 19.12.2013/1080.

Vanaisak, Ü., 2018. *Politsei käsiraamat*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Volokh, E., 2009. Nonlethal Self-Defense (Almost Entirely) Nonlethal Weapons, and the Rights to Keep and Bear Arms and Defend Life, *Stanford Law Review*, 62(1), pp. 199-255.

Watson, K. and Rycroft, R., 2005. Unintended cutaneous reactions to CS spray. *Contact Dermatitis*, 53(1), pp. 9–13.

White, M. D. and Ready, J., 2007. The TASER as a Less Lethal Force Alternative: Findings on Use and Effectiveness in a Large Metropolitan Police Agency. *Police Quarterly*, 10(2), pp. 170–191.

White, M. D. & Ready, J., 2008. The Impact of the Taser on Suspect Resistance: Identifying Predictors of Effectiveness. *Crime & Delinquency*, 56(1), pp. 70-102.

White, M. D., Ready, J., Riggs, C., Dawes, D. M., Hinz, A. and Ho, J. D., 2012. An Incident-Level Profile of TASER Device Deployments in Arrest-Related Deaths. *Police Quarterly*, 16(1), pp. 85–112.

White, M. D., Ready, J. T., Kane, R. J., Yamashiro, C. T., Goldsworthy, S. and McClain, D. B., 2015. Examining Cognitive Functioning Following TASER Exposure: A Randomized Controlled Trial. *Applied Cognitive Psychology*, 29(4), pp. 600–607.

Yin, R. K., 2009. Case Study Research Design and Methods. Sage Publications, 4(5), pp. 1-21.

Yle, 2020. Police use of force on rise in past decade. *Yle*, [Võrgumaterjal] Leitav: https://yle.fi/uutiset/osasto/news/police_use_of_force_on_rise_in_past_decade/11477928 [Kasutatud 04.01.2020].

Õhtuleht, 2017. Fotod ja video: Vabaduse väljakul tulistas politsei nugaodega vehkinud meest, mees suri haiglas. *Õhtuleht*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ohhtuleht.ee/837126/fotod-ja-video-vabaduse-valjakul-tulistas-politsei-nugadega-vehkinud-meest-mees-suri-haiglas> [Kasutatud 04.11.2019].

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Tulirelva ja elektrišokirelva kasutamise õiguslikud alused (Korraldusseadus, 2011; autori koostatud) lk 20

Tabel 2. Elektrišokirelvade kasutamine politseinike poolt Soomes (Rikander, 2017, p. 126) lk 25

Tabel 3. Näidis poolstruktureeritud küsimustiku teemadest (autori koostatud) lk 31

Tabel 4. Intervjuudes osalenud eksperdid (autori koostatud) lk 32

Joonis 1. Elektrišokirelva tööpõhimõtte (Mather, 2016) lk 10

Joonis 2. Vahetu sunni kohaldamise astmestik (Kooskora *et al.*, 2018, lk 108) lk 14

Joonis 3. Vahetu sunni vahendite mõju põhiõiguste riivele (Laaring *et al.*, 2017, lk 284) lk 15

Joonis 4. Elektrišokirelva kasutamine 2018-2020 (Politsei- ja Piirivalveamet, 2020b, lk 112) lk 23

Joonis 5. Vormikaamerates salvestunud vahetu sunni rakendamise videod (autori koostatud) lk 34

Joonis 6. Vormikaamerates salvestunud füüsilise jõu rakendamise videote vastused väidetele (autori koostatud) lk 35

Joonis 7. Vormikaamerates salvestunud pipragaasi kasutamise videote vastused väidetele (autori koostatud) lk 37

Joonis 8. Vormikaamerates salvestunud teleskoopnuia kasutamise videote vastused väidetele (autori koostatud) lk 39

Joonis 9. Vormikaamerates salvestunud elektrišokirelva kasutamise videote vastused väidetele
(autori koostatud) lk 40

LISA 1 VIDEOANALÜÜSIS KASUTATAVATE VÄIDETE NIMEKIRI

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

LISA 2 POOLSTRUKTUREERITUD INTERVJUUDE SISSEJUHATUS JA KÜSIMUSED

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1 (vt täies mahus tööd).

LISA 3 INTERVJUUDE ANALÜÜSIS KASUTATUD KOODID JA NENDE ESINEMINE INTERVJUUES

Järgnev tekst on eemaldatud tööst autori poolt, kuna see sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 3 (vt täies mahus tööd).

